

MÚLTMENTŐ

A HOSSZÚHETÉNYI HAGYOMÁNYŐRZŐ EGYESÜLET KIADVÁNYA

A Hosszúhetényi Bokrétások 1935-ben Budapesten: Szabó István és felesége, Klézli János és felesége, Szabó József és felesége, Kiss Miklós, Gyenis Erzsébet, Bencze József, Radó József és felesége, Kiss János és felesége, Radó Miklós és felesége, Bocz György és felesége.

A visszaemlékezés szerint 1932-ben, nyár elején látogatott Paulini Béla Hosszúheténybe. Jövetelének célja – az előző évben jól sikerült fővárosi bemutatón fellelkesedve – hogy újabb falusi csoportot készítsen fel az augusztus 20. köré szervezett bemutatóra. Czimber József a falu jegyzője, Nemes János kántortanító és Bocz György községi bíró volt segítője a szervezőmunkában.

Kiss Miklós bácsi, alapító tag (1912-1990) visszaemlékezése szerint Paulini nyári itt tartózkodása alatt naponta kiment a mezőre az aratókhoz, és figyelte munkájukat. Pihenő- vagy ebédidőben szokásaikról, énekeikről beszélgetett velük. Emlékezete szerint már 1932-ben aratási jelenettel szerepeltek Budapesten a hetényi bokrétások. Erre vonatkozó egyéb adatot nem sikerült felkutatni.

Tény, hogy 1935. augusztusában, Nemes János vezetésével a Hosszúhetényi Gyöngyösbokrétások ott vannak Budapesten, és a Paulini segítségével összeállított aratási jelenettel, sikerrel mutatkoznak be a Szent István napi rendezvényen.

2007.

A kiadvány megjelenését a PRO RENOVANDA CULTURA HUGARIAE ALAPTÍVÁNY,
a Hetényker Bt és a TeGaVill Kft támogatta.

MÚLTMENTŐ

“Aki megírja szülőföldje történetét, az nagyobb és értékesebb munkát végez, mintha egyetemes történelmet írna. A hűség a szülőföldhöz, a legnagyobb erő a táj felemelésére.”

/Kanyar József/

Tisztelt Olvasó!

Kiadványunkkal örömet szeretnénk szerezni minden kedves olvasónknak, aki nyitott az értékőrző gondolatokra, a múlt szellemi örökségének befogadására.

Célunk, az is hogy bemutassuk egyesületünk tevékenységét, mindazt, amit a múlt mentésében eddig tettünk, teszünk és tenni szeretnénk.

Azonban mindkét célnál fontosabb számunkra, hogy a következő lapok felkiáltó jelek legyenek!

Kiáltások a sokat emlegetett huszonnegyedik óra utolsó perceiben, hogy ne kerüljön a tűzbe, vagy a szemétkébe régi fénykép, írás, kopott, rozsdás, korhadt eszköz, tárgy, ami még tanúskodhat egy végleg letűnő korról.

A kutató, gyűjtő elődök Lajta Lászlótól Várnai Ferencig, Muharay Elemértől Pesovár Ernőig és Anrdrásfalvy Bertalanig hatalmas szellemi kincset gyűjtöttek össze számunkra. A helyiek emlékezetét faggatva Nemes János, Dallos Nándor, Dallos Nándorné, Kaszás János, Pesti János olyan szellemi értékeket mentettek meg, amelyek ma már nem lennének pótolhatók. A fáradhatatlan szakembereknek és a Gyöngyösbokréta mozgalomnak köszönhetően Hosszúhetényben máig megőrződtek az ősök hagyományaiban gyökerező táncok, dalok, szokások, magatartásmódok.

Amit gyűjtöttek, lejegyeztek az már levéltárak, múzeumok, könyvtárak polcain fellelhető, (ezeknek a közkinccsé tétele is feladat!), de körülöttünk is található, a padláson, a kamrában, a fiók mélyén ránk maradt érték.

A legtöbb család ma már féltve őrzi ezeket, és nem enged a régiségkereskedő csábításának. Egyre fontosabb a múlt...

A család múltja, az ősök eredete. Népünk, nemzetünk múltja. Lakóhelyünk múltja!

Mi ezt a kollektív múltat szeretnénk összerakni. Felkutatni még a hiányzó mozaikokat, összefoltozni az emlékezet szakadozó hálóját, megmenteni a helyi múlt tárgyait, dokumentumait.

Kiadványunkon keresztül segítséget kérünk, és ajánlunk fel ahhoz, hogy mindaz előkerüljön, megmaradjon, és a köz számára hozzáférhető legyen, ami településünk múltját idézi!

Köszönetet mondunk dr. Andrásfalvy Bertalannak, Dallos Nándornénak, dr. Turza Istvánnak, Jánosiné Rajnai Virágnak, Szanati Dalmának és Marsai Ágnesnek, hogy írásaikkal, szakmai segítségükkel hozzájárultak kiadványunk megjelenéséhez!

Hosszúhetény, 2007. június 18.

Egyesületünkről

A Hosszúhetényi Hagyományőrző Egyesület 2004 őszén alakult, 2005 februárjában került bejegyzésre közhasznú szervezetként. Alapítói a Hosszúhetényi Népi Együttes egykori és mai táncosai, akik felismerték, hogy a népzene és néptánc helyi kincseinek megőrzésén túl nagyon fontos a település tárgyi emlékeinek, fotó- és írásos dokumentumainak összegyűjtése is.

Az egyesület alapító okirat szerinti céljai között szerepel:

– A helyi néphagyományok, néprajzi értékek felkutatása, megóvása, felelevenítése, bemutatása.

– A Hetényi Gyöngyösbokréta és az ötvenes években működő népi együttes táncörökségének ápolása, a jelenlegi hagyományőrző együttes tevékenységének anyagi és erkölcsi támogatása.

– Néprajzi gyűjtőmunka: szellemi néprajz, viselet, tárgyi eszközök összegyűjtése, lejegyzése, óvása, bemutatása

– Helyi népdalok, néptáncok tanulása, tanítása, elfogadtatása, népszerűsítése

– Közösségi táncalkalmak, népszokások rendezése, felelevenítése

Az egyesület tagjai eddigi tevékenységük során több – településtörténeti szempontból fontos – fotót, írásos dokumentumot és használati tárgyat gyűjtöttek össze.

Saját székház, iroda híján a papír alapú anyagok (fényképek, oklevelek, birtoklevelek, könyvek) a helyi könyvtár raktárában kaptak helyet ideiglenes megőrzésre.

A tárgyakat egyik tagunk házában istállójába hordtuk össze, amelyet közös munkával alakítottunk raktárrá. Egy másik tagunk évek óta szisztematikusan gyűjti a település és a környék egykori paraszti és polgári viseletének darabjait.

Az egyesület tagsága Papp Jánost választotta elnökének, a vezetőség tagjai: Bertalan Éva, Katonáné Gunszt Andrea, Radó Tihamér és Keserű Árpád.

Egyesületünk szívesen fogad új tagokat, támogatókat céljai megvalósításához, segítséget tervezett feladatainak végrehajtásához.

Papp János

Dallos László

TAGSÁGUNK

Agrinás Zsuzsa
 Bakóné Poór Gabriella
 Balanyi Eszter
 Balázs László
 Balog Roland
 Bencsik Bálint
 Bertalan Éva
 Bocz Orsolya
 Bólyi László
 Budai Réka
 Csák József
 Csák Józsefné
 Dallos János
 Dallos Jánosné
 Dallos László
 Dallos Veronika
 Daróczy Károly
 Ferencz Tamás
 Gasteiger Ferenc
 Guzi Henriett
 Gyórfy Attila
 Hollósi Béla
 Horváth Csaba
 Horváthné Göndöcs Gabriella
 Katona Zoltán
 Katonáné Gunszt Andrea
 Keserű Árpád
 Kovács Balázs
 Lajos Lilián
 Lázár István
 Magyar Zsolt
 Márton Éva
 Márton Istvánné
 Molnár János
 Nagy Péter
 id. Nagy Sándorné
 Papp János
 Pappné Pintér Ilona
 Paskó Bettina
 Poór János
 Poór Jánosné
 Radó Miklós
 Radó Tihamér
 Sárdi Zoltán
 Spéth Ferenc
 Spéth Róbert
 Spéth Tamás
 Strung Zsolt
 Szabó Emese
 Tollár Szilvia
 Tollár Zoltán
 Wittner Dóra

MÚLTMENTŐ

A HOSSZÚHETÉNYI
 HAGYOMÁNYÓRZÓ EGYESÜLET
 KIADVÁNYA

Székhelye:

7694 Hosszúhetény, Verseny u.9.

Telefon: 590-008

hagyomanytanc@freemail.hu

Szerkeszti az egyesület.

A címlapterv Marsai Agnes munkája

Készült Pécsen, Molnár Csaba
 nyomdájában

A HAGYOMÁNY KÖZÖSSÉGFORMÁLÓ EREJE

A hagyomány egy adott emberi közösség által felhalmozott kultúra és műveltség: régebbi korokból írott és íratlan formákban átvett, és átvitt gondolkodásmód, szokás, erkölcsi felfogás, ízlés, értékítélet; valamint azokat külsődlegesen is kifejező magatartások, viselkedési (illem) és érintkezési formák összessége. A hagyomány közös kincsünk is, mert a megőrizve-megszüntetve elv alapján jelenti a folyamatosságot, s így igen sokféle módon közvetíti a múlt és a jelen, továbbá az egyén, a csoport és a társadalom között. A koronként változó közvélemény értékrendjét is tükröző hagyomány egyéni elfogadása révén sajátítjuk el a társadalmi lényként való gondolkodás alapelemeit, a közösségi élet aktív tagjai lehetünk, hozzájárulhatunk a csoport összetartó erejének megőrzéséhez, kiérdemelhetjük a pozitív csengésű hagyománytisztelő (illetudó) minősítést.

Ismeretes, hogy sokféle hagyomány van: nemzeti, nemzetiségi, tájegységi, lakóhelyi, szakmai, családi, diák, ... stb. ennek megfelelően több hagyomány értékei ülepednek le tudatunkban életünk során. Természetesen elsődlegesen a nemzeti kötődések: közös terület, nyelv, történelem, lelki alkat, önazonosság (identitás) a társadalmi együttélés normatív kereteiben, tágabb értelemben európai értékrendben. Mint mindenben, az önazonosság kérdésében is óvatosan kell eljárni, ugyanis könnyebb megmondani azt, hogy milyenek nem vagyunk, mint azt, hogy milyenek vagyunk.

Nemzeti kötődéseink talapzatán szűkebb hazánk, otthonunk és lakóhelyünk is gazdag hagyományokkal rendelkezik.

Hagyományainkat célirányos egyesületek, civil, baráti körök, alapítványok, klubok, az egyházközösség, ... stb. ápolják, gondozzák, fejlesztik.

A múlt és a jelen rendkívül szerteágazó hagyományos kötődései között konkrét helyet foglalnak el az intézmények, terek, utcák, parkok, ... stb. elnevezései, melyeket emlékművek, múzeumok, szobrok, ... egészítenek ki. A közterületek sajátos elnevezései utalhatnak történelmi nagyjainkra, koszorús költőinkre, jeles íróinkra, tudósainkra, ... és megjelölhetik közvetlen földrajzi helyünket, az adott település mezőgazdasági, ipari ... fejlődéstörténeti hovatartozását, ezen belül pl. a bányászati ipárhoz való kapcsolatát is.

Mint ismeretes: Hosszúhetény bányásztelepülés is volt, 1782-től 2004-ig a bánya biztosított megélhetést több család számára. Ámde ez a történelmi kapcsolat nem tükröződik vissza az utcanevekben, holott településünkön is lehetne pl.: „Jó szerencsét”, „Fekete gyémántok”, „Szent Borbála” nevű utca.

Nyilvánvaló, hogy tartós megbecsülésre csak az igazi tartalmat, a maradandó értékeket képező hagyományok méltóak. Nem szorul bizonyításra, hogy itt Hosszúhetényben is van mit megőriznünk az utókor számára.

A Múltmentő és a Hagyományörző Egyesület erre vállalkozott.

Kísérje segítő szándék törekvésüket!

Dr. Turza István okl. bányamérnök

Hosszúhetényi faluház

A hagyományt, a kultúrát nem lehet megörökölni, azt mindenkinek meg kell tanulnia, amint a gyermek is megtanulja anyanyelvét szüleitől, családjától és később megtanulja az iskolában mindazt, amire életében szüksége lehet megélhetésének biztosítására.

Az iskolai tananyagban azonban nincs benne az, hogy ott, ahol a gyermek megszületett, él, iskolába jár, miként éltek az emberek, milyen hagyományok rendezték a falu életét, miként találták meg az emberek ott, abban a környezetben, tájban megélhetésüket. Miként dolgoztak, ünnepeltek, álmodtak és küzdöttek a természettel és balsorsukkal. Nem is lehet ez benne az országosan előírt tananyagban, mert a hagyományok, a természeti környezet és a benne történetileg kialakult műveltség és életmód mindenhol más és más. Napjainkban az életmód és a környezet gyors és gyökeres megváltozásával a hagyományok átörökítésének eddigi módja, a közvetlen, személyes tudás- és tapasztalat átadása a családban nemzedékről nemzedékre szinte teljesen ellehetetlenült. A helyi műveltség és kultúra, a hagyományok átadásában egyre nagyobb, meghatározó szerepet kap az óvoda és iskola. Ahhoz, hogy a helyi hagyományt, a falu történetét és természeti környezetének rejtett értékeit és szépségeit játékosan és komolyan is megismertethessük a fiatalokkal, először össze kell gyűjtenünk múltunk tárgyi, írásos és az idősebbek, szüleink és nagyszüleink emlékezetben még élő, de gyorsan eltűnő emlékeit.

Mintegy 25 évvel ezelőtt egy nyáron barátaim meglátogatására Svédországba utaztam. Vezetésükkel bejártuk ennek az északi országnak Dalarna nevű tartományát, Stockholmtól észak-nyugatra. Amikor egy faluba megérkeztünk, mindjárt a „faluházat” kerestük. Ez a helyi ha-

gyományokat külsejében is szépen képviselő régi lakóházat, istállót, pajtát, ólakat és udvart egybefoglaló együttest jelentett, melyet mindig két-három népviseletbe öltözött fiatal leánya és legény őrzött. Készségesen megmutatták az épületek belsejét is, amelyek úgy tűntek, mintha a benne lakók csak tegnap hagyták volna el otthonukat. Amikor híre ment, hogy több, messziről jött, érdeklődő idegen is érkezett, hamarosan még több fiatal jelent meg, és volt, ahol egy harmonikás is eljött velük, hogy táncukat is bemutathassák. Volt, ahol helyi ételekkel is megkínáltak minket, és a helyben készített hagyományos népművészetük formáit követő kézművesek alkotásait is megvehetjük. Látszott, hogy ezek a fiatalok nem fizetett alkalmazottak, hanem a helyi hagyományörző együttes tagjai, akik nyári ünnepnapokon felváltva egymást, itt őrzik a kis „múzeumot”, de délutánonként, esténként itt össze is gyűlnek, játszanak, táncolnak, beszélgetnek jókedvűen, „klubéletet” élnek.

Nagyon megtetszett ez nekem, és érdeklődtem, hogyan is működik ez Svédországban. Ennek a hagyományörző mozgalomnak nagy múltja van. Valamivel több, mint száz éve már, hogy Svédország, viszonylag nagy szegénység után gyorsan iparosodni kezdett, és a férfiak gyakran hetekre, hónapokra messze földre kényszerültek, hogy megtalálják megélhetésüket, pénzt keresenek. Az asszonyok és gyermekek otthon maradtak. A 19. században itt kibontakozó népfőiskolai mozgalom segítségével, lelkes népművelő tanítók, lelkészek, művészek felhívták a figyelmet a svéd népművészeti hagyományokra, és rábeszéltek az asszonyokat és otthon maradt férfiakat, hogy elevenítsék fel a már-már elfelejtett népművészeti tevékenységüket. A legszebb minták alapján újra kezdjenek el otthon szőni, hímezni, a férfi-

ak festett, faragott kis bútorokat készíteni – és ezeket elvitték a nagyvárosokba megmutatni. Egyszerre divat lett a régi, nemcsak Stockholmban, a polgárházakban, hanem egész Európában a skandináv „dizájn”. Stockholmban, a város Skanzen nevű kerületében létrejött, az azóta világhírűvé lett szabadtéri múzeum, melyben egész falusi épületegyütteseket, teljes berendezéssel telepítettek át, és mutattak be a nagyközönségnek. Azóta a világ minden részén alakultak ilyen, a régi, falusi épületeket, berendezéseket, szerszámokat bemutató szabadtéri múzeumok, melyeket e svéd mintáról skanzeneknek neveztek el. A stockholmi skanzenben műhelyek is láthatók, ahol asztalosok, fazekasok, üvegfüvők, kovácsok dolgoznak a hagyományok szerint. A kisebb városokban is megindult a törekvés olyan múzeumok létrehozására, ahol mindenki megtekintheti a régi svéd népművészet legszebb darabjait, az ott látott darabhoz hasonlóan elkészítéséhez nemcsak mintalapot, hanem technikai leírásokat is kaphat. Nemcsak a kiállításon elhelyezett tárgyakat nézhetette meg, hanem az ún. tanulmányi raktárban kihúzható, üveges lapos fiókokban még sok más tárgyat is megtekinthetett. A hagyományos minták szerint felelevenített kézműipar meghódította a világot, mindenfelé keresték ezeket az egyszerű, kiegyensúlyozott kézműves darabokat. Ez a kézműves tevékenység sok családnak biztosított jövedelmet, megélhetést. Nem kellett az asszonyoknak, különösen téli időben tétlenül hazavárni messze dolgozó férjeiket, megmaradt a család, megmaradt a falu is. Ennek a virágzó kézműves mozgalomnak mintegy két-három évtizede azonban vége szakadt. A kezdetben szövetkezeti alapon működő IKEA pénzéhes új tulajdonosai már nem a svéd falvakban vásárolják fel világszerte keresett ter-

mékeket, hanem az olcsóbban dolgozó Távols-Keleten, természetesen a hagyományos svéd minták alapján dolgozó Fülöp-szigeteki, indiai, kínai betanított emberektől.

De közben felnőtt a svéd falvakban is egy olyan ifjúság, mely nemcsak megismerte, hanem az iskolában, a gyakorlatban is elsajátította a hagyományos kézműipar technikáját, fogásait. A gyermekek iskolai kézműves foglalkozásokon nemcsak hagyományt tanulták meg megbecsülni, hanem részesültek a szép alkotásának pótolhatatlan, léleképítő örömeiben is. „Hemskjöld” ennek a tevékenységnek, mozgalomnak, munkának a neve. Ma ugyan már nem kötelező az iskolában, de választható stúdium a „hemskjöld” Svédországban, és még igen sokan választják, akkor is, ha nem ilyen kézművességet akarnak hivatásul választani. A mozgalomnak igazi, szinte felbecsülhetetlen következménye, hatása az volt, hogy felébredt az egész társadalomban a múlt megismerésének az igénye, az érdeklődés a néphagyományok iránt.

Ma tehát már nagyon sok faluházban van „faluház”, melyet szakemberek segítségével helyreállítottak és tartósítottak, hogy az idő vasfoga, baktériumok, gombák és bogarak ne pusztítsák tovább a többnyire fából készült épületeket. A faluban összegyűjtött néprajzi tárgyakat a kerületi, járási múzeumokba szállítják először, ahol szakszerűen megtisztítják, kijavítják és konzerválják, majd lefényképezik, és korszerű leírásokkal leltározzák, majd visszaszállítják származási helyére, a faluházba. (A tárgyak legegyszerűbb fertőtlenítése úgy történik, hogy egy légmentesen lezárható kamrába helyezik, melyből kiszivattyúzzák a levegőt. Minden kártevő élőlény elpusztul a vákumban, anélkül, hogy a tárgy megsérülne.) A körzeti múzeum tehát elvégzi a tárgy szakszerű, tudományos dokumentálását a svéd néprajztudomány számára, de a tárgy eredeti helyén marad.

A tárgyakon és kézművességen keresztül megszeretett hagyomány felkeltette a fiatalok érdeklődését a népdalok, néptáncok iránt is. Egyáltalán, a múlt vállalása már nem terhes feladat, hanem éppen a fiatalok közösségi életének, szórakozásának

alapja is. Nemcsak idegeneknek táncolnak büszkén, örömeiket találják benne, és lelkesen gyarapítják, gyűjtik, míg még lehet, a múlt művészi és mindennapi tárgyait: bútorokat, szerszámokat, ruhaneműket, fényképeket. Természetesen a régi, családi fényképekről másolatot készítenek, arra írják fel az adatokat, az eredetit nem veszik el a leszármazottaktól. A régi, szép ruhadarabok, hímzések alapján elkészítik a maguk, ünnepre való ruháit, ezekben őrzik falujuk legszebb kincseit a faluházban.

Nagy jelentősége van a régi természeti környezetre és az abban való hagyományos gazdálkodásra vonatkozó emlékezések, adatok, térképek és írásos emlékek gyűjtésének, különösen nálunk, ahol a környezet, a gazdálkodás és tulajdonviszonyok is igen nagy változáson mentek keresztül. Miért? Mert a jövő környezetbarát gazdálkodására a múlt adhat mintát, ötletet, biztatást. Meg kell keresni e tájnak bevált, másutt nem található, sajátos természeti és gazdálkodásban is feleleveníthető, az új kihívásoknak és szükségleteknek megfelelő hagyományait, a „hungaricumok” mellett azt, amit hetényi specialitásnak lehetne nevezni. Mi lehet az? Például a bazsarózsának, a pévönyének megfelelő régi legelőket, az akkor tenyésztett régi magyar állatfajtákkal, melyek legjobban tudnak hasznosítani e táj földművelésre már kevésbé alkalmas lejtőit. A szürke magyar marha egyre keresettebb, szilaj, hagyományos tartása nem kíván nagyobb befektetést és jövedelmet is hozna. A régi legelőerdők, fás legelők nemcsak a legtöbb, természetes takarmányt biztosítanak, hanem a tájnak is új, de egykor már megvalósult arculatot adnának. Ezekben a legelő-erdőkben ritka madarak, állatok találnák meg újra életterüket. Valamikor igen sokféle, a mai kártevőknek ellenálló gyümölcs, különösen különféle körtefajta, berkenye, sokféle almafajta termelt Hetényben, melyet itt fel is dolgoztak, aszaltak, ecetet készítettek belőle. Híresek voltak szőleik, boraik is. A hagyományból kiderülne, milyen zöldségfajtáknak, gyógy- és fűszernövényeknek, bogyós gyümölcsűeknek kedvezett ez a táj. Lassújárású pataki malmaikban kiváló lisztet őröltek egykor, és még régebben, szinte biztosra vehető, hogy halastavaik is

voltak a hetényieknek. Mindezek megvizsgálására már csak azért is szükségünk van, mert a természeti környezet pusztulása ellen fel kell lépnünk mindenhogyan. E néhány felvetett ötlet, javaslat mellett több és külön is előkerülhet, ha megismerjük falunk hagyományait, régi gazdálkodását, életét. Éppen ezért a rendszeres múlt-kutatás mellett meg kell kezdenünk a hagyomány tanítását, bemutatását. Ebben a művészeti hagyomány a gyermek-játékok megtanítása, régi népszokásaink játékos felelevenítése, dalaink, táncaink, meséink, mondáink bemutatása különös jelentőséget kap. A művészeti nevelés, közösségre nevelés. Ennek során találja meg az egyén sorstársait is, megtartó hazáját is, ami értelmet ad minden munkájának, küzdelmének. Valahol otthon lesz, és büszkén vállalja e hazáért a nehézségeket, feladatokat, hiszen maga mögött érezheti a közösség segítségét, szolidaritását is.

E mellett újra ki kellene alakítani az iskola tankertjét, melyben a gyerekek játékosan megtanulnák a kertészkedés, szőlőművelés, a gazdálkodás alapjait, munkáit, megismernék e táj értékes védett növényeit, gyógyfüveit, de madarait, vadon élő állatait is. „Mecseki erdei iskola”, ami kedvet hozhatna ahhoz is, hogy az itt iskolába járók felvállalják elődeik egykori szép hivatását, a természet erőivel való küzdelmet, a mezőgazdálkodás különféle múltbeli tevékenységének korszerű folytatását is a mai kihívásoknak megfelelően.

Hosszúhetény már régen megindult ezen az úton. Országosan ismert volt népi együttese, táncaink, népdalaik. Óvodájában a kis gyerekek már régóta tanulják a népi játékokat, és nemcsak a helyi és baranyai hímző művészeti hagyományokat, hanem más tájak és nemzetiségek hímzéseit is megtanulták.

Megérett a falu társadalma arra, hogy kialakítsa a maga faluházát, melyben láthatóvá és hozzáférhetővé válik nemcsak az itt élők tárgyi hagyománya, hanem leírva, és elektronikus hang- és képrögzítőkön meghallgatható és megtekinthető lenne mindaz, ami múltunkban értéket, követendőt, felhasználhatót jelenthet.

Andrásfalvy Bertalan

Dallos Nándorné:

Adósok vagyunk még

A munkahelyek, szakmák megszűnésének és újak születésének a korát éljük. A tegnap még virágzó üzemek helyén sokfelé az enyészet lett az úr. A dolgozók ezrei kényszerülnek pályamódosításra, vagy fiatalon gyarapítják a nyugdíjasok amúgy is népes táborát.

Erre a sorsra jutott a több, mint 200 éves mecseki kőszénbányászat is, amely generációknak nyújtott megélhetést, biztosította sok település fejlődését.

A mecseki fekete-kőszén hazánk legjobb minőségű energiaforrása volt. Jelentőségét az itt élő ember már korán megismerhette, és minden bizonnyal fel is használta. Eddigi ismereteink szerint Baranyában a törökök kiűzése után, a gazdasági, kereskedelmi kapcsolatok kialakulásának köszönhetően kezdődött a szén rendszeresebb felhasználása. A vasasi szénterületen az 1770-es évektől számítják a szén kitermelését, melyet kezdetben több kisebb vállalkozó végzett. Majd később, – a várható haszon reményében – 1794-től a "Grossing-tervezet" alapján nagyarányú fejlesztést kezdtek. A gyorsütemű gazdasági fejlődés arra ösztönözte a magyar kormányt és a szénbányászatban érdekelt vállalkozókat, hogy mind jelentősebb energiákat fordítsanak az ásvány felkutatására, majd kitermelésére. A munka három fő területre koncentrált: a Pécs környéki-, a közép-mecseki- és az észak-mecseki részmedencére. Hosszúhetényhez – a vasasin kívül – a komlói terület állt legközelebb, ahol 1895-ben Somostető környékén az Adolf nevű táróval kezdték meg a termelést. Községünk nyugati határában a Victoria társaság – amely valójában egy bécsi társaság volt – birtokolta a Victoriaakna közeli területet, és ott kolóniát alakított ki a bánya munkásai számára. /1873./ Ezekért a telkekért a társaság Hosszúhetény községnek adót fizetett. Hosszúhetény és a kőszénbányászat kapcsolatában mérőföldkőnek számított az 1953-ban elkezdődött kutatófúrás és aknamélyítés. A község határában hatalmas fúrótornyok emelkedtek, jelezvén, hogy sok száz méter mélységben kincset őriz a föld. Az 1956-ban készült zárójelentés szerint: "A fúrások igazolták az előzetes várakozást. Olyan jelentős mennyiségű szénvagyont tártak fel kedvező településben, mely nagy kapacitású bányászat kifejlesztését tudja biztosítani." Már a szállítóvágatok kialakítását is megkezdték, amikor a piacon beálló szénigény csökkenés miatt a műveleteket abbahagyták, majd később az aknákat vízzel elárasztották. Megtervezették a környezet rendezését és rekultivációját is. A tömedékeléssel, a terep- és tájrendezéssel 1999-ben készültek el.

A hosszúhetényi vállalkozás tehát nem realizálódott, és valószínű, ez a bánya belátható időn belül nem ad szentet.

A nagyon rövid ideig tartó ipari beruházások hatására néhány év alatt rohamosan fejlődött községünk. Új utcák, lakótelepek létesültek, és a lakosság száma is jelentősen

növekedett. Ekkor épült és népesült be a Vásártér, a Béke, Landler, Berki Fülöp utca és a Vasutas-telep. Míg 1949-ben 3094-en éltek Hosszúhetényben, 1960-ban már 3375 lakója volt a községnek. Megváltozott a falu foglalkozás szerinti arculata is: a régi mezőgazdasági jellegű községből a munkaképes lakosok 60 %-a vált ipari munkássá. Új szokások, új hagyományok születtek, a szókészlet új kifejezésekkel bővült, a földművelés munkaeszközei mellé kerültek a bányászat szerszámai is.

A mecseki szénbányák nemcsak a kiváló minőségű szénről, de az embertelen munkahelyekről is nevezetesek voltak. A munkások sok évtizedes harcot folytattak a nagyobb kenyérért, a jobb megélhetésért. E harc egyik legszomorúbb állomása Csertető volt, ahol a sztrájkoló csoportjára a csendőrök sortűzet nyitottak. A tömeg ekkor meghátrált, de három társuk halálos sebet kapott. Közülük egyik, *Keller János* a hetényi temetőben nyugszik.

A munkások szervezésében jelentős szerepet játszott *Bencze József* hosszúhetényi bányász, akit e tevékenységéért németországi koncentrációs táborba hurcoltak, és 1945-ben ott is halt meg.

A mecseki bányászok életét az átlagosnál jobban veszélyeztette a gyakori gázkítóres, amely igen sokszor emberáldozatot követelt. Közöttük sajnos, több hosszúhetényi lakos is volt. A 17 halott tiszteletére a helyi önkormányzat emlékművet állíttatott, ahol a lakosság minden évben a bányásznapon leróhatja kegyeletét.

A bányabezárásokkal sok ezer munkáscsalád léte vált bizonytalanná, települések fejlődése futott zátonyra, és csak átképzéssel, új iparágak telepítésével, munkahelyteremtéssel tudnak megfelelni az új kor kihívásainak.

Ha nem akarjuk, hogy a szénbányászat 200 éves gazdag, sokszínű és a maga idejében rendkívül fontos története a feledésbe merüljön, nekünk kell gondoskodni életben-, emlékezetben tartásáról. Utódaink már csak tőlünk, vagy szótárakból ismerhetik meg az egykori kifejezéseket: vājár, grāner, altáró, kas, aknatorony, meddőhányó, bányatűz, bányamentő... Mennyi munka, félelem, tragédia kapcsolódik ezekhez a szavakhoz!

A megváltozott környezetben gyermekeink, unokáink csak akkor fedezik majd fel a hajdani bányászok nyomait, ha tudnak is róla valamit. És akkor talán némi tiszteletet is éreznek azok iránt, akik ennek a nagyon veszélyes, testetleket próbára tevő szakmának a képviselői voltak.

Elkészült a hosszúhetényi bányászat összefoglaló története, de ez nem elég az ismeretek ébrentartására.

Nagyon fontos, hogy a néprajz, a paraszti kultúra szellemi és tárgyi emlékeinek a gyűjtése mellett a huszadik században meghatározó szerepet betöltő bányászat is kerüljön az őt megillető helyre!

Hasonló fotók bizonyára még fellelhetők Hosszúhetényben. A fenti képről csak azt tudjuk, hogy 1909-ben készült, és hetényi iskolásokat ábrázol, feltehetően Propszta Jakab tanító úrral, aki ebben az időben Hosszúhetényben szolgált. Az alsó fotó a Thomász vendéglő előtt készült 1927-ben. Szüreti mulatság résztvevőit ábrázolja. A fotókat kölcsönbe kaptuk. Örülünk, hogy közkinccsé tehetjük, akár így is a Múltmentő lapjain!

Hatvan éves a Hosszúhetényi Sportegyesület!

Kérünk minden sportbarátot, akinek a birtokában a helyi sporttal kapcsolatos bármilyen kép, dokumentum, tárgy van, bocsássa rendelkezésünkre! Az évforduló kapcsán szeretnénk egy sporttörténeti kiállítást rendezni, amelynek anyagából később esetleg egy kiadvány is készülhetne.

Molnár Ferenc vezetőszéki tag

A hosszúhetényi gazdálkodás főbb vonalai a XX.sz-ban

Írásomban a XX. századi hosszúhetényi gazdálkodást szeretném röviden és tömören bemutatni. Pontosabban szövege egy vázlatot tudok nyújtani annak működéséről, struktúrájáról, remélve, hogy ez elegendő arra, hogy felkeltsem néhányakban a hagyományos életmód iránti érdeklődést.

Egy századdal korábban falunk megélhetési stratégiája – a maival ellentétben – nem a városok nyújtotta munkahelyi lehetőségekben rejtett. A lakosság nagy része az 1870-es népszámlálás szerint a gazdálkodásban, még pontosabban az állattartásban találta meg megélhetését, ami eltartott egészen az 1950-es évekig.

Hosszúhetény földrajzi fekvésének és adottságainak köszönhetően az állattenyésztésre jobban támaszkodhatott, mint a másod-, harmadosztályú minőségbe sorolt földeken a növénytermesztésre. Az állatlétszám-felmérések szerint a leginkább tenyésztett állat a sertés mellett a szarvasmarha volt. A XIX. század végéig, 1895-ig a legkedveltebb a magyar szürke tartása volt, mely főként az igaerő ellátást biztosította. Majd fajtaváltás következett be. Ettől az évtizedtől kezdődően a szilajtartáson nevelkedett, kevés tejet adó magyar szürkét lassan felváltotta a jól tejelő, bőséges húst adó, és igavonásra is alkalmas pirostarka, majd a bonyhádi marha. Egy 1935-ös mezőgazdasági szakkönyv szerint Baranya vármegye és Tolna volt a tejelő jellegű bonyhádi marha fajtának legnagyobb erőforrása. Hosszúhetényt a nagyobb szarvasmarha hízlaló, növendékállat eladó, törzskönyvezetető községek között sorolták fel. Az állomány számának felfutási íve 1942-ig tartott, amikor még a német és olasz állam gazdaságpolitikájának köszönhetően az adott országokba szállítottuk ki a marhatenyésztünket.

A világháború utáni visszaesés az élelemhiánynak, a tejgazdaság stagnálásának is a következménye, míg be nem következett a téveszesítés. Attól az időszaktól a sertés, és juh-tenyésztés került előtérbe. Az 1942-ben számon tartott 824 db marhalétszám 2000-re 22-re zsugorodott, és zsugorodik folyamatosan.

Az állatlétszám változása mellett érdemes megfigyelni a legeltetés lehetőségeinek megoldását, társadalmi szinten pedig a nagycsalád és a gazdálkodó életmód összefüggéseit. Az állatok kihajtása a közlegelőkre, erdei

legelőkre történt. Az adatközlők és az írott források szerint a legeltetés határa északon egészen kinyúlott a Zengő lábáig és Püspökszentlászló határáig. Volt, hogy más falvak is igénybe vettek egy-egy területet a legeltetésre. A településtől három irányban folyt a kihajtás: a felszegiek („főszögiek”) Szentlászló és Zengő felé, a faluközepiek Nagymező, Hideghegy felé, a faluvégiek pedig Botos-megyébe és Vakcsára vitték állataikat.

Így a növénytermesztésre nem megfelelő területeket is hasznosították az állattartáshoz, ezáltal alakítva az erdők formáját is. A domboldalakra feltörekvő állatok az erdőket megvédték az elbokrosodástól, besűrűsödéstől a legelőerdők létrehozásával, kialakításával. Ugyanis a marha mindent lelegett, ami az útjába került, kivételt képeztek a nagyobb fák vagy a tüskés bokrok által megóvott facserjék. Ennek a ritkás legelőerdőnek a képét idézik fel bennünk ma is a Paraszik-tetőn látható óriási bükkök látványa. Ma már csak elképzelni lehet ezeknek a területeknek a szépségét. (De láthatunk más számos elhanyagolt, elcserjésedett területet is a Sajgóban vagy a korábbi Püspökszőlő területén, amit korábban legeltettek vagy megműveltek.)

A legeltetéshez nélkülözhetetlen feltételként szolgáltak korábban a szálláskertek. Valamikor itt állt az az istálló-szerű építmény, amit Hetényben „pidvás (polyvás) házként” ismertek. Nem mindenki rendelkezett szálláskerttel, sőt, az 1870-es felmérés szerint a házak többségénél volt istálló, de a térképeken előfordulnak szállások is. Ezeket jobban szemügyre véve megállapíthatjuk, hogy a szállások, szőlők és a legeltetési területek egymás szomszédságában voltak. Míg a szántóföldek a táj topográfiai adottságának köszönhetően a falutól főként délre, délkeletre helyezkedtek el, addig a fent említett területek a falu felső és alsó végéhez közel, egy csokorban voltak fellelhetők. A szállások és legelők közelségének kapcsolata abban rejlik, hogy a szállásokon kint hagyott jószág egész nap a közeli réteken és legelőkön legeltetett, este pedig a szállásra hajtották őket. A szállások fenntartására az ötvenes évekig volt példa, de általános használatuk már az 1920-as években megszűnt. Ezt követően aki tehette, áttért az istállózó tartásra, mások naponta hajtották ki és be a jószágokat. Társadalmi szempontból vizsgálva a

szállások fenntartása többletmunkát igényelt a családok részéről: kint kellett az állatokat őrizni és eltartani. Ezzel a nehézséggel a nagycsaládok tudtak csak megbirkózni, mivel ott bőven akadt munkaerő. Idézném Nagy Sándor visszaemlékezését ezzel kapcsolatban:

„A nagyapa volt a családfő. Minden este megbeszélte a család, hogy másnap mi lesz a munka, mindenkinek be volt osztva, hogy holnap mit kell dolgozni.” Az egymástól távol fekvő lakóter és istálló zavartalan működéséhez legalább két együtt élő generációra volt tehát szükség. A nemek és korosztályok szerinti munkák elkülönítése ezekben a család típusokban tudott megvalósulni.

A XX. század előrehaladtával és végül a kommunista rendszer beköszöntésével fokozatosan esett szét a szálláskertes-legeltetős állattenyésztési rendszer a nagycsaládos rendszerrel párhuzamosan. A szocializmussal járó változások eredményei (TSZ-esítés, városiasodás, fiatalok elvándorlása) drasztikusan hatottak. Valószínű, a fordulat enélkül is bekövetkezett volna, ugyanis a technikai fejlődés gyökeresen megváltoztatta a társadalmi munkamegosztást és a mezőgazdaságot is. Már a XIX. század végén fellendült a piacra termelés, háttérbe szorítva ezzel az önelátást. Az állattenyésztésben az említett istállózás tette intenzívebbé a tartást, majd a fajtaváltás is ennek volt köszönhető. De talán más irányt vett volna a lassúbb változás és másként hatott volna az utókorra, fiatalokra is a korábbi évtizedek tapasztalatainak megítélése.

A szálláskertek és a nagycsaládok funkciója tehát fokozatosan vesztette el jelentőségét a XX. század folyamán, míg a kertek megszűntek, a nagycsaládok pedig kis családokra bomlottak szét.

Őseink tevékenységét abban látom példaértékűnek, hogy gondolkodásuk, munkájuk közösségi volt, az egyén igénye háttérbe szorult a családdal, faluval szemben. A határ közös használata közel 2000 lakosnak nyújtott megélhetést, megőrizve közben a táj biodiverzitását, egységét, szépségét is. Napjainkban 6-7 nagygazda birtokolja, illetve bérlő a földeket gépesített művelésben monokultúrákat létrehozva, erdeink nagy része pedig az erdészeté.

A ma égető globális problémákat globális, közösségi gondolkodás nélkül nem oldhatjuk meg.

Vegyünk példát őseink életmódjáról, felfogásáról!

Jánosiné Rajnai Virág

30 szám.
1925.

Fedeztetési jegy.

276 házsám alatt lakó *Molnár Antal*
egy drb. tehenet a községi bikával fedeztetheti.
Hosszúhetény, 1925 február hó 13 n.

A fedeztetési pénztári napló *257* száma alatt *1000* kor.
bevételeztetett.

Puch
jegyző urunk

B. Hajdu
pénztárnok.

TAIZÉ JÓZSEF FECS.

A gazda neve és polgári állása	A szolgálatba lépés napja	A szolgálat minősége	A szolgálatból ki lépés napja	Évi vagy havi kikötött bér és egyéb ígéretek	Szolgálati bizonyítványa			
					hűségéről	ügyességéről	szorgalmáról	erkölcsiségéről
<i>Orbán György eserdői parasztm. CASA</i>	<i>1914 február 12</i>	<i>csorda parasztm.</i>	<i>1914 Május 10 nap</i>	<i>Évi 40 korona Teljes ellátás</i>	<i>jó</i>	<i>jó</i>	<i>jó</i>	
<i>György Péter mészáros. M. Szabolcs</i>	<i>1915 február 19</i>	<i>nap mészáros</i>	<i>1915 10/4</i>	<i>nap, 4 Teljes ellátás</i>				

Kinek van?

Kinek van hasonló fotója a hosszúhetényi tájról? Kinek van háború előtti levele, nyugtája, pénzügyi dokumentuma, gazdálkodással, földdel kapcsolatos irata? Ki őriz falurészletet ábrázoló régi fotót, rajzot, képeslapot? Kinek van régi lakodalmas csoportképe? Van-e még valakinek a háború előtti hetényi egyesületekről dokumentuma? Fotója a régi mozizásról, a sportról, a vendéglőről, malmokról? Kérjük, adja kölcsön egyesületünknek, hogy más is megismerhesse őket!

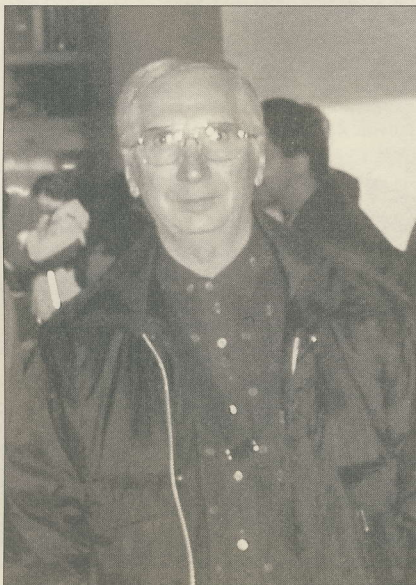
Hosszúhetény bibliográfiája

Összeállította: Szanati Dalma néprajz szakos egyetemi hallgató

Bizonyára sokan vannak akik szívesen olvasnának többet lakóhelyükről, annak történetéről. Kérésünkre Szanati Dalma hosszúhetényi egyetemista összeállított egy ajánlatot. A könyvek egy része a helyi könyvtárban is megtalálható. Szeretettel ajánljuk minden érdeklődőnek!

- Andretzky József:(1909) Baranya vármegye nemesei
Baranya megye bemutatkozik 1974. Budapest:
Atheneum Nyomda.
Baranya megyei útikönyv. Pécs, 1981.
- Babics András: (1952) A pécsvidéki kőszénbányászat története
Budapest.
- Baksay Sándor: Baranyamegye. Az Osztrák-Magyar Monarchia
írásban és képen. Magyarország, IV. kötet.
- Bándy Gábor: (1979) Baranya megye története az őskortól a
honfoglalásig. Baranya-monográfia sorozat. Pécs.
Lebontott bányászkolónia Hosszúhetényben. Két
évszázad. A Dunántúli Napló zsebkönyvtára (3). Pécs.
- Berecz Sándor: (1985) Kegyhelyeink története. Római Katolikus
Plébánia Hivatal
- Berze Nagy János: (1940) Baranyai magyar néphagyományok
II. Pécs: Kultúra Könyvnyomdai Műintézet.
- Bezeredy Győző:
(1977) Baranya a török alóli felszabadulás idején.
Janus Pannonius Múzeum Évkönyve. Pécs.
(2000) Hosszúhetény. Budapest. Száz magyar falu
könyvesháza Kht.
(2001) A XX. század embere, a falusi tanító.
Diskurzus 12:1 (2001. jan.), 11.
- Bíró József :
(2003) A hosszúhetényi szénbányásatról. A Victoria-
akna és a Hird-hetényi lóvasút létesítése.
Romváry Ferenc (szerk.): Emléklapok a pécsi bányá-
szat történetéből. Pécs : Pécsi Bányásztörténeti
Alapítvány, 295-304.
(2006) Másfél száz év bányászati próbálkozásai
Hosszúhetény területén. Pécsi Szemle. 9:1(2006. nyár),
28-41.; Zengő 1 5:4
- Bocz György:
(2000) A mi falunk régi kiskocsmái. Zengő 10:4 , 2000.
(2003): A Dömös remetéje. Zengő 13:1 (2003. ápr.), 15.
(2003): Régi hetényi vásárok. Zengő 13:2 (2003. jún.), 8.
- Bóka Róbert:
(2004) Hosszúhetény bemutatkozik. Új Dunántúli
Napló 15:192 (2004. júl. 15.), 6.
(2005) Hosszúhetény bemutatkozik. Új Dunántúli
Napló 16: 155 (2005. jún. 8.), 4.
- Brüztle József: (1874?) Recensio. Pécs.
- Bükkösdi László: (2003) Bocz Gyula szobrászművész. Pécsi
Szemle 6:3 (2003. ősz.), 118-119.
- Dallos Nándor:
(1963) Ha bányász vagy, ne búsulj! A hosszúhetényi
honismereti szakkör bányászdalgyűjtéséből.
Baranyai Művelődés.
(1996) Hosszúhetény község lakosságának ragadvány-
nevei. Hosszúhetényi Honismereti füzetek.
Hosszúhetény: Nemes János Általános Művelődési
Központ.
(2004) A hosszúhetényi malmok. Hosszúhetényi Honi-
mereti Füzetek 4. Hosszúhetény: Nemes János
Általános Művelődési Központ.
- Dallos Nándor - Pesti János:
(1999)Hosszúhetényi szótár Hosszúhetényi Honisme-
mereti Füzetek 4. Hosszúhetény, Nemes János ÁMK
- Dallos Nándorné:
(1964) A hosszúhetényi iskola múltjából. Baranyai
Művelődés (1964. márc.).
(1965) Hosszúhetényben. Baranyai Művelődés (1965.
(1971) Hosszúhetény község Krónikája
(1991) Nemes János. Nagyhetény be van kerítve
Pécs, 1-3.
(2002) Tizenöt éves az Általános Művelődési
Központ. Zengő 11:5 (2002. dec.), 4-5.
(2004) A múlt tisztelete. Negyven éves a hosszúhetényi
honismereti mozgalom. Zengő 14:4 (2004. dec.), 9.
(1997) A hosszúhetényi iskola története
- Dombay János: (1958) Későrómai temetők Baranyában
Janus Pannonius Múzeum Évkönyve
- Erdősi Ferenc: (1971) Adatok a baranyai kőbányászat
közelmúltjából. Baranyai Művelődés. 1.sz.
- Fazekas Imre: A Keleti-Mecsek és Komló élővilága.
Budapest: Országos Környezet- és Természetvédő
Hivatal.
- Fedeles Tamás - Horváth István: (2004) Védőszentek ábrázolása
plébániai pecséteken. Pécsi Panoráma 1:11
(2004. dec. 3.), 14-15.
- Fényes Elek (1851) Magyarország geographiai szótára. Pest.
(1868) Magyarország ismertetése statisztikai,
földirati, történelmi szempontból. Pest.
- Fényes Miklós:(1973) Kelemen József pécsi kanonok naplója.
Baranyai Helytörténetírás
- Fricsi Ádám: (1979) A pécsi klérus birtokainak településügyi
összeírása 1733-ban. Baranyai Helytörténetírás
1978-79, Pécs.
- Galambos Ferenc: (1942) A pécsi jezsuiták működése 1687-
1728. Budapest.
- Genthon István: (1951) Magyarország műemlékei. Budapest:
Akadémiai Kiadó.
- Haas Mihály: (1885) Baranya földirati, statistikai és történeti
tekintetben. Pécs: Baranya Megyei Könyvtár.
- Halász István: (1878) Baranya megye tanügyi állapota. Pécs.
- Ivasivka Mátyás: (2001) "Zengő alatt a szél, zászlót lenget..." :
cserekészlet Hosszúhetényben. Zengő 11:4 (2001.)
- Kalotai László: (1934) Pécs-Baranyai ismertető. Pécs
- Kaszás János:
(1958) Népművelési munka Hosszúhetényben.
Baranyai Művelődés (1985. márc.).
(2005, 2006, 2007) Életem Zengő.
- Káldy-Nagy Gyula: (1960) Baranya megye XVI. századi török
adóösszeírásai. Budapest.
- Karádi Károly - dr. Oppe Sándor: (1979) Mecsek és környéke.
Útikalauz. Budapest.
- Kárpáti Gábor:(1998): Bronzfibula a Zengővárról. Pécsi Szemle
(1998 tavasz-tél).
- Kolta János (szerk.): (1958) Baranya.
- Komlós Attila: (2003) Hosszúhetény, a falusi turizmus bölcsője.
Hetedhétár 7:1 (2003. jan. 10.), 6.
- Krause Jenő: (1907) Baranya vármegye település-földrajzi vázla
ta. Budapest.
- Lang Ádám: (2003) Üveghuták a hetényi erdőben. Zengő 13:1
(2003. ápr.), 14.
- Márfi Attila: (1986) Baranya vármegye egyesületei (1867-1949).

- Baranyai Helytörténetírás 1985-86. Pécs.
- Márfi Attila: (1988) Baranya megye egyesületeinek vizsgálata (1915-1950). Baranyai Helytörténetírás 1987-88. Pécs.
- Máté Gábor: (1984) Degré Alajos 1909-1984. Századok III. 612-613.
- Merényi Ferenc: (1939) Domsics Mátyás egyházlátogatása Baranyában 1729-ben Mindszenty József 1989: Emlékirataim. Budapest.
- Mócsy András: (1974) Pannónia a késő császárkorban. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Móro Mária Anna: (1981) Az 1828. évi országos összeírás malomtörténeti adatai Baranyában. Baranyai Helytörténetírás 1980-81. Pécs. (1986) Baranya vármegye malmái 1785/86. Baranyai Helytörténetírás 1985-86. Pécs.
- Muráth Péter: (2003) A mester befejezte művét: Bocz Gyula 1937-2003. HetedHéthatár 7:17 (2003. aug. 29.), 7.
- Müller Zsuzsanna: (2006) Szuppán Irén textilművész. Zengő 16:5 (2006. dec.), 12-13.
- Nagy Piroska: (2002) 30 éves a Hosszúhetényi Népi Együttes. Zengő 11:4 (2002. nov.), 1
- Nádor Rudolfné: (1971) A falu rövid története (Kézirat) Hosszúhetény krónikája.
- Náray János: (1973) Pécsi krónika (1848-1849). Baranyai Helytörténetírás 1972-73.
- Nyaka Szabolcs: (2005) "Báránylesre" zarándokolnak. Új Dunántúli Napló 16:83 (2005. márc. 26.), 4.
- Papp János: (2002) Egy falusi hagyományörző együttes története. Hosszúhetény.
- Pesti János (szerk.): (1982) Baranya Megye földrajzi nevei. Pécs.
- Pesti János-Dallos Nándor: (1999) Hosszúhetényi szótár Hosszúhetényi Honismereti Füzetek 4. Hosszúhetény: Nemes János Általános Művelődési Központ.
- Petrovich Ede: (1972) Baranya megye XVIII. Századi népoktatása az egyházlátogatási jegyzőkönyvek tükrében. Baranyai Helytörténetírás 1971-72, Pécs.
- Petrovich Ede: (1976) Baranya megye népoktatása a reformkorban (1810-1848). Baranyai Helytörténetírás 1974-75, Pécs.
- Rajczai Péter: (1996-1997) A baranyai Nemes család nemes-ségének igazolása.
- Reuter Camillo: (1966) A török hódoltság emléke a baranyai helynevekben. Budapest: Akadémiai Kiadó. (1968) Hosszúhetény földrajzi nevei. Pécs: MTA Dunántúli Tudományos Intézete. Közlemények 5. (1969) A Baranya megyére és Pécsre vonatkozó Árpád-kori oklevelek jegyzéke. Baranyai Helytörténetírás 1968-69, Pécs.
- Ruzsás Lajos: (1964): A baranyai parasztság élete és küzdelme a nagybirtokkal 1711-1848. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Szeghalmi Gyula: (1938) Dunántúli vármegyék. Budapest.
- Szűcs Ildikó: Jeles napok szokásai Hosszúhetényben és Magyar-egregyen. Szakdolgozat. (Kézirat, BML)
- Taba István: (1941) Baranya megye népessége a XVIII. sz. elején. Tanulmányok Baranya és Pécs történetéhez 1944-1960. Pécs, 1961.
- Thomas, Edit B. : (1964) Römische Villen in Pannonien. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Tihanyi Csaba (összeállította): Baranya megye műemlékei.
- Tímár György: (1989) Királyi sziget. Pécs.
- Várady Ferenc: (1987) Baranya múltja és jelenje. I-II. kötet. Pécs: Telegdi Ármán Könyvnyomdája, Pécsi Irodalmi és Könyvnyomdai Részvénytársaság.
- Várnai Ferenc: (2005) Világjáró német éneklők-zenélők ismerkedése Hosszúhetény népművészetével. Diskurzus 16:11 0. (1991) Nagyhetény de be van kerítve. 70 hosszúhetényi népdal. Nemes János Általános Művelődési Központ
- Winiczai Klára: (1964) Baranya aprófalvas településhálózatának múltja és jelenje. Pécs: Baranya Megyei Levéltár.
- Zentai Tünde: (1989) Domus Rusticae Baranyiensis. Szentendre. (1991) A parasztház története a Dél-Dunántúlon. Pécs: Pannónia Kiadó.
- Zsolt Zsigmond: (1943) Egy baranyai járás magyarsága. Pécs. Baranya Vármegye Hivatalos Lapja: 1902, 1904, 1928, 1936, 1939. Egy színes asszonysors. Beszélgetés három tételben. Sikeres Nők Lapja 8 (2001. jún. 18.), 35-38.

Vili bácsi

Vili bácsi külföldre szakadt hazánkfiának számít. 1957-ben szüleivel és két testvérével, 11 évesen Ausztriába menekült, végül a család Kanadában kötött ki. A Szentgotthárd melletti kis zalai faluból indulva korán lett világlátott ember. Később feleséget is hazulról vitt. Egy fia született, ő azóta is kint él.

Vili bácsi Torontóban reklámgrafikusként, később középvezetőként dolgozott egy csomagolás-technikai cégnél. Kanadai- és magyar állampolgár. Tíz éve jött vissza Magyarországra. "Hosszúhetény volt a kiválasztott hely, megtetszett a táj, főként a Fő utca, ahogy látni lehet a Zengőt" Nyugdíjas. Kedvenc időtöltése az utazás. Szeret repülni, új helyeket felfedezni. De szereti a régi épületeket, tárgyakat is. Visszajár Zalába, Csörötnekre, gyerekkora színhelyére, ahol visszaköszönnek az öreg házak, a rokonok révén pedig felelevenednek a régi történetek. Fontos a múlt.

Vili bácsi, amióta tudja, hogy egyesületünk gyűjti a múlt emlékeit, meg-meglep bennünket egy régi dokumentummal, használati tárggyal, eszközzel. Vili bácsi a mi fáradságtalan gyűjtőnk. Isten éltesse!

Képeslapok Hosszúhetényről

Hosszúhetény

R. k. népiskola

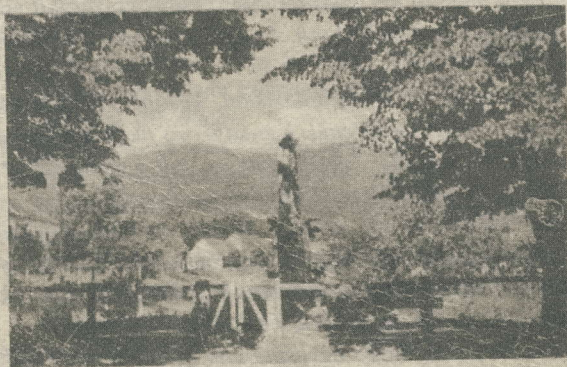
Hosszúhetényről több képeslap is készült. Szeretnénk ezeket összegyűjteni, és egyszer a gyűjteményből kiállítást rendezni. Kérjük olvasóinkat, adják kölcsön számunkra, hogy lemásolhassuk!

Strandfürdő

Róm. kat. templom

Hősök emléke

Hosszúhetény

Hangya üzlete